แนวทางส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม
Guidelines for Promoting Public Participation in Monitoring the Administration of Chuenchom Subdistrict Administrative Organization, Chuenchom District, Maha Sarakham Province

[Received: May 27, 2026; Revised: July 6, 2026; Accepted: July 10, 2026]

สิริกัญญา เสติ
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Sirikanya Seti
Faculty of Political Science and Public Administration,
Rajabhat Mahasarakham University

พิชิต เปลี่ยนขำ
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Pichit Pliankham
Faculty of Political Science and Public Administration,
Rajabhat Mahasarakham University

สุธินี อัตถากร
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Suthinee Atthakorn
Faculty of Political Science and Public Administration,
Rajabhat Mahasarakham University

CORRESPONDING AUTHOR
Sirikanya Seti, Faculty of Political Science and Public Administration, Rajabhat Mahasarakham University, Thailand. Email: Sirikanyakhai@gmail.com

บทคัดย่อ

การตรวจสอบการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยภาคประชาชนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เนื่องจากช่วยส่งเสริมความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่งยังเผชิญข้อจำกัดด้านการสร้างการมีส่วนร่วมและกลไกการตรวจสอบจากภาคประชาชน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรคของบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม และ 2) เสนอแนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 35 คน ได้แก่ ผู้บริหาร สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร และตัวแทนภาคประชาชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชมยังอยู่ในลักษณะการมีส่วนร่วมเชิงรับ โดยพบปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบทบาทของผู้นำชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนมีบทบาทเป็นตัวกลางในการสื่อสารข้อมูลระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชน แต่การถ่ายทอดข้อมูลยังไม่ทั่วถึง 2) ด้านความตระหนักของประชาชน พบว่าประชาชนส่วนหนึ่งยังมองว่าการตรวจสอบเป็นหน้าที่ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชน 3) ด้านความเข้มแข็งของชุมชน พบว่าการรวมกลุ่มเพื่อตรวจสอบการทำงานของ อบต. ยังไม่ต่อเนื่องและยังขึ้นอยู่กับแกนนำบางกลุ่ม 4) ด้านนโยบายและและบทบาทขององค์กรภาครัฐ พบว่าช่องทางการเปิดเผยข้อมูลและกลไกสนับสนุนการมีส่วนร่วมยังไม่เอื้อต่อการตรวจสอบเชิงรุก 5) ด้านผลประโยชน์ตอบแทน พบว่าประชาชนให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่เห็นผลประโยชน์ต่อชุมชนอย่างชัดเจน และ 6) ด้านการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ พบว่าช่องทางการสื่อสารยังไม่ครอบคลุมกลุ่มผู้สูงอายุและประชาชนที่ไม่เข้าถึงเทคโนโลยี แนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชน ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนและเครือข่าย STRONG การสร้างความรู้ด้านกฎหมาย สิทธิ หน้าที่ และภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบล การเพิ่มช่องทางสื่อสารที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม และการออกแบบกลไกการมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบการบริหารได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การตรวจสอบ; ภาคประชาชน; องค์การบริหารส่วนตำบล; การมีส่วนร่วม

Abstract

Citizen oversight of local government administration is a crucial component of good governance, as it promotes transparency, accountability, and public participation in local development. However, many sub-district administrative organizations (SAOs) face limitations in creating public participation and oversight mechanisms. This research aims to 1) study the current situation, problems, and obstacles to the role of citizen oversight in the administration of Chuen Chom Sub-district Administrative Organization, Chuen Chom District, Maha Sarakham Province, and 2) propose guidelines for promoting the role of citizen oversight in the administration of Chuen Chom Sub-district Administrative Organization. This is a qualitative research study, collecting data from documents and in-depth interviews with 35 key informants, including administrators, SAO council members, community leaders, volunteer groups, and citizen representatives. The research instrument used was a semi-structured interview guide. Data was analyzed using content analysis. The research findings indicate that the role of citizen oversight in the administration of Chuen Chom Sub-district Administrative Organization is still characterized by passive participation. Six related factors were identified: 1) Regarding the role of community leaders, it was found that community leaders act as intermediaries in communicating information between the SAO and the public, but the dissemination of information is not comprehensive; 2) Regarding public awareness.The findings indicate that: 1) Regarding community strength, some citizens still view oversight as the responsibility of sub-district administrative organization council members and community leaders. 2) Regarding community resilience, the formation of groups to monitor the sub-district administrative organization's work is inconsistent and dependent on the leadership of certain groups. 3) Regarding government policies and organizations, the channels for information disclosure and mechanisms to support participation are not conducive to proactive oversight. 4) Regarding benefits, citizens prioritize activities that clearly benefit the community. 5) Regarding communication and public relations, communication channels do not adequately reach the elderly and those without technological access. Recommendations for promoting the role of the public sector include: developing the capacity of community leaders and STRONG networks; building knowledge of laws, rights, duties, and responsibilities of the sub-district administrative organization; increasing communication channels that are easily understood and accessible to all groups of citizens; and designing participatory mechanisms that allow citizens to continuously and concretely monitor administration.

Keywords: Monitoring; Public Sector; Subdistrict Administrative Organization; Participation

บทนำ

การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญของการกระจายอำนาจและการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับฐานราก โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชนและมีภารกิจในการจัดบริการสาธารณะ การพัฒนาท้องถิ่น และการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อแก้ไขปัญหาความต้องการของประชาชนในพื้นที่ การเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาลท้องถิ่น (Local Governance) ทั้งในด้านความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการป้องกันการทุจริต

แม้ว่ากฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับบทบาทภาคประชาชนในการบริหารจัดการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 จะได้รับรองสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ตามแนวคิดด้านการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นที่ต้องอาศัยการตรวจสอบที่มีภาคประชาชนเป็นแกนกลาง (โกวิทย์ พวงงาม, 2562) แต่ในทางปฏิบัติการติดตามตรวจสอบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยภาคประชาชนยังมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งข้อจำกัดด้านการเข้าถึงข้อมูลของหน่วยงาน การใช้ภาษาราชการและระเบียบที่ซับซ้อน กระบวนการจัดทำแผนและงบประมาณที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทได้จำกัด ตลอดจนช่องทางการร้องเรียนหรือเสนอข้อคิดเห็นที่ยังไม่เอื้อต่อการติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การบริหารของผู้บริหารท้องถิ่นและกลไกภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางส่วนยังคงมีลักษณะเป็นทางการสูง ทำให้ประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้มีข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี และประชาชนที่ไม่ได้เป็นผู้นำชุมชน เข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมตรวจสอบได้ไม่มากนัก

องค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบพื้นที่จำนวน 11 หมู่บ้าน มีประชากรประมาณ 5,904 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม, 2568) พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นชุมชนชนบทที่ความสัมพันธ์ทางสังคมยังยึดโยงกับผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และกลุ่มจิตอาสาเป็นสำคัญ จากสภาพการณ์ในพื้นที่พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลยังคงปรากฏผ่านเวทีประชาคมหรือการรับฟังข้อมูลเป็นครั้งคราว มากกว่าการติดตามตรวจสอบเชิงรุกในประเด็นสำคัญ เช่น การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การจัดซื้อจัดจ้าง การดำเนินโครงการ และการใช้จ่ายงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล ปัญหาดังกล่าวสะท้อนว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ได้เกิดจากข้อจำกัดด้านความรู้ของประชาชนเพียงฝ่ายเดียว แต่ยังเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางกฎหมาย ระเบียบราชการ ช่องทางข้อมูล กลไกการบริหาร และรูปแบบการสื่อสารของหน่วยงานที่ยังไม่เอื้อต่อการตรวจสอบอย่างแท้จริง

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมา ส่วนใหญ่จะมุ่งอธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นในภาพรวม เช่น การเข้าร่วมประชาคม การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น หรือความพึงพอใจต่อบริการสาธารณะ อย่างไรก็ตาม ยังขาดการศึกษาเชิงลึกที่มุ่งวิเคราะห์กลไกของภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชมโดยตรง โดยเฉพาะการอธิบายปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากทั้งฝ่ายประชาชน ผู้นำชุมชน ระบบข้อมูลข่าวสาร ระเบียบราชการ และการ

บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น การวิจัยเรื่องแนวทางส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม จึงมุ่งหมายที่จะสร้างองค์ความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และนำเสนอแนวทางส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนากลไกการมีส่วนร่วม การปรับปรุงช่องทางการสื่อสาร การเปิดเผยข้อมูล และการออกแบบระบบสนับสนุนให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการบริหารท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง เป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคของการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 4 ด้าน ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาใน 2 ประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ 1) สภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคของการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม 2) แนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการศึกษาออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่

1. ด้านบทบาทของผู้นำชุมชน
2. ด้านความตระหนักของประชาชน
3. ด้านความเข้มแข็งของชุมชน
4. ด้านนโยบายและบทบาทขององค์กรภาครัฐ
5. ด้านผลประโยชน์ตอบแทน
6. ด้านการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์

ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จึงกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยเป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม เน้นการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ

และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งสิ้น 35 คน ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ อบต.ชื่นชม: จำนวน 5 คน ได้แก่ นายก อบต., รองนายก, ปลัด อบต. และหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

2. กลุ่มภาคประชาชนในตำบลชื่นชม: จำนวน 30 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร และตัวแทนประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน

ขอบเขตด้านพื้นที่

ดำเนินการศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ประชาชนมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างใกล้ชิด จึงเหมาะสมต่อการศึกษาบทบาทของภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมและตรวจสอบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และยังเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ในการเตรียมความพร้อมเพื่อยกระดับฐานะเป็นเทศบาลตำบลในอนาคต

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการศึกษาในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2567 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2569

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และยกระดับการบริหารจัดการภาครัฐให้มีความโปร่งใส และตอบสนองความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น

2. ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม จะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐและผู้บริหารท้องถิ่นเข้าใจข้อจำกัดที่แท้จริงของการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น ข้อจำกัดด้านความรู้ ความเข้าใจด้านกฎหมาย การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และช่องทางการสื่อสาร โดยสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการกำหนดมาตรการหรือกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา เช่น การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้ด้านสิทธิและหน้าที่ของประชาชน และการออกแบบช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มได้

3. แนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชน ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีบริบทใกล้เคียง ในการพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการบริหารจัดการท้องถิ่น โดยใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน กลุ่มจิตอาสา เครือข่ายภาคประชาชน และภาคีความร่วมมือต่างๆ เพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลท้องถิ่น และลดความเสี่ยงต่อการทุจริต

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. บทบาทภาคประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชมในการเข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็น เสนอข้อเสนอแนะ และร่วมตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้การบริหารจัดการท้องถิ่นเป็นไปอย่างโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

2. การตรวจสอบการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ประเมินผล และให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งในด้านการดำเนินโครงการ การใช้จ่ายงบประมาณ และการให้บริการสาธารณะ เพื่อส่งเสริมความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และธรรมาภิบาลในการบริหารงานท้องถิ่น

3. การมีส่วนร่วมเชิงรับ หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่อยู่ในระดับการรับรู้ รับฟัง หรือรับข้อมูลข่าวสารจากองค์การบริหารส่วนตำบล โดยประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมหรือ ประชาคมหมู่บ้าน แต่ยังไม่มีบทบาทในการเสนอความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ หรือตรวจสอบการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม ในการวิจัยครั้งนี้ การมีส่วนร่วมเชิงรับ พิจารณาจากการที่ประชาชนส่วนใหญ่เข้าร่วมประชาคม รับทราบข้อมูล หรือรับฟังการชี้แจงจากองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ยังไม่เข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบการดำเนินงาน การใช้จ่ายงบประมาณ หรือการประเมินผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

4. การตรวจสอบเชิงรุก หมายถึง การที่ประชาชนหรือภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบ และเสนอข้อคิดเห็นต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัย การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมประชุมประชาคมหมู่บ้าน การติดตามการดำเนินโครงการ การตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณ การร้องเรียนหรือเสนอแนะต่อหน่วยงาน และการใช้กลไกทางกฎหมายหรือช่องทางสาธารณะในการตรวจสอบ เพื่อส่งเสริมความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และธรรมาภิบาลในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5. องค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย มีหน้าที่ในการบริหารจัดการกิจการสาธารณะและพัฒนาท้องถิ่นในระดับตำบล โดยในการศึกษาครั้งนี้หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการอธิบายบทบาทของภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารจัดการภาครัฐในระดับท้องถิ่น โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. แนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐและการปกครองท้องถิ่น (Local Governance)

แนวคิดการปกครองท้องถิ่น (Local Governance) ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางสู่หน่วยงานระดับพื้นที่ เพื่อให้การบริหารจัดการกิจการสาธารณะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเปิดโอกาสให้ภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และการตรวจสอบการดำเนินงาน

ของภาครัฐ (Pierre & Peters, 2000; Rhodes, 1997) ในบริบทของประเทศไทย การปกครองท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตยระดับฐานรากและการสร้างธรรมาภิบาล เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด และมีบทบาทโดยตรงในการจัดบริการสาธารณะและพัฒนาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารจัดการท้องถิ่นที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participatory Governance)

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participatory Governance) เน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารกิจการสาธารณะ ไม่ใช่เพียงในฐานะผู้รับบริการ แต่ในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินงาน และการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ (Fung & Wright, 2003)

Fung (2006) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดขึ้นได้หลายระดับ ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น ไปจนถึงการมีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ ขณะที่ Cohen and Uphoff (1977) เสนอว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนควรครอบคลุมทั้งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล แนวคิดดังกล่าวสะท้อนว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และธรรมาภิบาลในการบริหารภาครัฐ

3. แนวคิดการตรวจสอบภาครัฐโดยภาคประชาชน (Social Accountability)

แนวคิด Social Accountability ให้ความสำคัญกับบทบาทของประชาชนและภาคประชาสังคมในการตรวจสอบ และเรียกร้องความรับผิดชอบจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้งบประมาณ การดำเนินโครงการ และคุณภาพการให้บริการสาธารณะ แนวคิดนี้มองว่าการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความโปร่งใสของหน่วยงาน และช่องทางการสื่อสารที่เปิดกว้าง เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการตรวจสอบโดยภาคประชาชน หากประชาชนขาดข้อมูลหรือไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่จำเป็นได้อย่างเพียงพอ การตรวจสอบภาครัฐย่อมเกิดขึ้นได้อย่างจำกัด สำหรับการศึกษาครั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการตรวจสอบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลต้องอาศัยทั้งการเปิดเผยข้อมูลของหน่วยงานและศักยภาพของประชาชนในการเข้าถึงและใช้ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ทฤษฎีบันไดการมีส่วนร่วมของ Arnstein (Arnstein's Ladder of Participation)

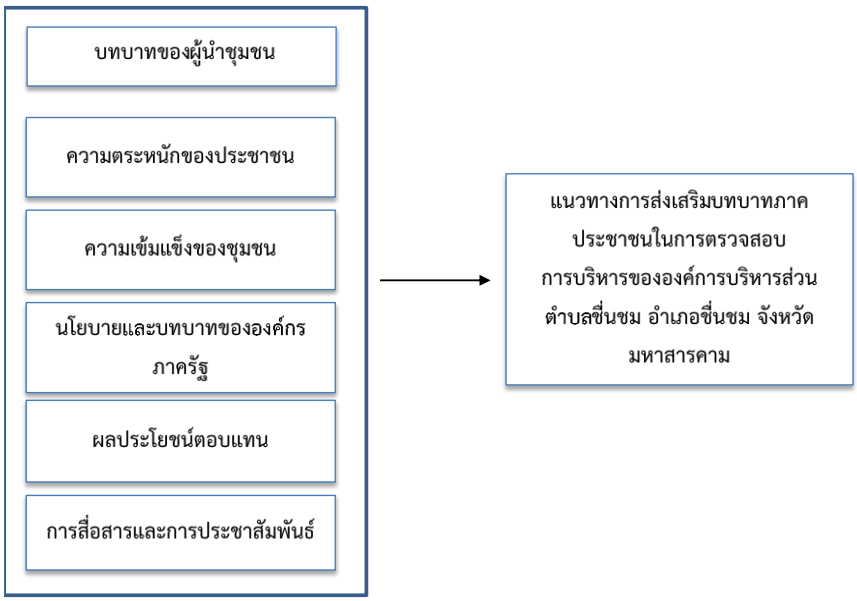
Arnstein (1969) เสนอทฤษฎีบันไดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยแบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 8 ระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดคือการถูกชักจูงหรือรับข้อมูล ไปจนถึงระดับสูงสุดคือการมีอำนาจในการตัดสินใจร่วมกับภาครัฐ ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้วัดจากการเข้าร่วมกิจกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาระดับของอำนาจและอิทธิพลที่ประชาชนมีต่อกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ หากประชาชนมีเพียงบทบาทในการรับฟังข้อมูลหรือเข้าร่วมเวทีประชาคมโดยไม่มีอำนาจในการกำหนดทิศทางหรือการตรวจสอบอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมนั้นอาจยังไม่ถือเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนใน 6 ด้าน ได้แก่

1. ด้านบทบาทของผู้นำชุมชน
2. ด้านความตระหนักของประชาชน
3. ด้านความเข้มแข็งของชุมชน
4. ด้านนโยบายและบทบาทขององค์กรภาครัฐ
5. ด้านผลประโยชน์ตอบแทน
6. ด้านการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์

โดยปัจจัยทั้ง 6 ด้านดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะนำไปสู่การสังเคราะห์เป็นแนวทางในการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพนี้

ภาพที่ 1

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรค แนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในพื้นที่

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 35 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม จำนวน 5 คน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการกำหนดนโยบาย การบริหารงบประมาณ การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล

2) กลุ่มภาคประชาชน จำนวน 30 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร และตัวแทนประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม โดยคัดเลือกให้ครอบคลุมทั้ง 11 หมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม เพื่อให้สะท้อนความคิดเห็น ประสบการณ์ และมุมมองของประชาชนจากบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทั้ง ผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลและผู้ที่มีบทบาทในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม

3. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลจาก 2 แหล่ง ได้แก่

3.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กฎหมาย ระเบียบ และเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน การปกครองท้องถิ่น และการตรวจสอบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชมและประชาชนในพื้นที่

4. วิธีการและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดประเด็นคำถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ สภาพปัจจุบันของบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการ

บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชน และแนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2568 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2569 โดยเริ่มจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร กฎหมาย ระเบียบ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ก่อนลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 45–60 นาที โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถอธิบายความคิดเห็นและประสบการณ์ได้อย่างอิสระ พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนามควบคู่กัน เพื่อให้ข้อมูลมีความครบถ้วนและถูกต้อง

5. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย โดยตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และภาคประชาชน ผู้วิจัยยังดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) โดยนำประเด็นสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์กลับไปสอบทานกับผู้ให้ข้อมูลบางราย เพื่อยืนยันว่าการตีความข้อมูลของผู้วิจัยสอดคล้องกับข้อเท็จจริงและเจตนาของผู้ให้ข้อมูล พร้อมทั้งใช้การบันทึกภาคสนามควบคู่กับการบันทึกเสียง เพื่อช่วยตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาถอดเทปคำต่อคำ (Verbatim Transcription) ภายหลังจากการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น จากนั้นผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยเปรียบเทียบระหว่างไฟล์บันทึกเสียงกับบันทึกภาคสนาม ก่อนนำข้อมูลเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. อ่านข้อมูลทั้งหมดหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาโดยรวม
2. ถอดรหัสข้อมูล (Coding) โดยกำหนดรหัสจากประเด็นสำคัญที่ปรากฏจากข้อมูล
3. จัดกลุ่มรหัสที่มีความสัมพันธ์กันเป็นหมวดหมู่ (Categories)
4. สังเคราะห์หมวดหมู่เป็นประเด็นหลัก (Themes) ตามกรอบการศึกษาทั้ง 6 ด้าน ได้แก่
    1. บทบาทของผู้นำชุมชน
    2. ความตระหนักของประชาชน
    3. ความเข้มแข็งของชุมชน
    4. นโยบายและบทบาทขององค์กรภาครัฐ
    5. ผลประโยชน์ตอบแทน
    6. การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์
5. สรุปและตีความข้อมูล โดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล

ผลการวิจัย

1.สภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคของการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลผ่านกรอบแนวคิด 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านบทบาทของผู้นำชุมชน ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันพบว่า ผู้นำชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชน ทั้งการประชาสัมพันธ์ข้อมูล การรวบรวมปัญหาและความต้องการของประชาชนผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน การประสานงาน และนำข้อเสนอของประชาชนเข้าสู่กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลให้สัมภาษณ์ว่า

“บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวกลางสำคัญในการสื่อสารกับประชาชน เพราะข้อมูลราชการบางอย่างเป็นภาษาทางราชการ ต้องให้ผู้นำชุมชนช่วยแปลงสารให้ชาวบ้านเข้าใจง่าย” (สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนยังมีบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและสร้างการรับรู้แก่ประชาชน โดยอาศัยเครือข่ายกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และกลุ่มจิตอาสาเป็นผู้สื่อสารข้อมูลและประสานการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชน ดังคำสัมภาษณ์ตัวแทนผู้นำชุมชนกล่าวว่า

“การประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนในพื้นที่ที่ช่วยประกาศให้ประชาชนทราบ” (สัมภาษณ์ ตุลาคม 2568) เช่นเดียวกับคำสัมภาษณ์ของตัวแทนประชาชนกล่าวว่า

“เวลามีโครงการของ อบต. ผู้นำชุมชนจะเป็นคนแจ้งให้ชาวบ้านทราบก่อน และชาวบ้านจะสะท้อนปัญหาผ่านผู้นำชุมชน” (สัมภาษณ์ ตุลาคม 2568)

ปัญหาและอุปสรรคด้านบทบาทของผู้นำชุมชน ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของผู้นำชุมชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลยังมีข้อจำกัด เนื่องจากผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ทำหน้าที่ประสานงานมากกว่าตรวจสอบ ขาดความรู้ด้านกฎหมาย ระเบียบ เกี่ยวกับกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงยังไม่สามารถส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ยังจำกัดอยู่ในขั้นตอนการเสนอปัญหาและรับรู้ข้อมูล มากกว่าการติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการและการใช้จ่ายงบประมาณ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ข้อมูลบางอย่างเป็นภาษาทางราชการหรือเป็นเรื่องระเบียบพัสดุ ซึ่งค่อนข้างซับซ้อน ผู้นำชุมชนบางคนก็ยังไม่เข้าใจรายละเอียดทั้งหมด” (สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“บางเรื่องเกี่ยวกับงบประมาณหรือระเบียบราชการ พวกเราก็ไม่ค่อยรู้รายละเอียด เพราะเป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่” (สัมภาษณ์ ตุลาคม 2568)

ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นปัจจัยหนึ่งที่จำกัดบทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังนั้นบทบาทของผู้นำชุมชนจึงไม่เพียงแต่เป็นผู้ประสานงาน แต่ยังต้องเป็นผู้แปลความหมายของข้อมูลภาครัฐให้ประชาชนเข้าใจด้วย

2. ด้านความตระหนักของประชาชน ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ยังมีลักษณะการมีส่วนร่วมในรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงรับ (Passive Participation) กล่าวคือ ประชาชนจะเข้าร่วมกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในกรณีที่ได้รับเชิญ หรือเมื่อมีการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ตระหนักถึงบทบาทของตนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชนในพื้นที่ตำบลชื่นชมส่วนใหญ่มีความเข้าใจในระดับหนึ่งเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาท้องถิ่น เช่น การดำเนินโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการจัดบริการสาธารณะต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ความตระหนักเกี่ยวกับบทบาทของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่เด่นชัดนัก

จากการสัมภาษณ์พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การประชุมประชาคมหมู่บ้าน การประกาศเสียงตามสาย และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของหน่วยงาน แต่การรับรู้ดังกล่าวมักเป็นการรับรู้ข้อมูลในลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับโครงการพัฒนาท้องถิ่น มากกว่าการรับรู้ถึงสิทธิของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงาน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ประชาชนส่วนใหญ่จะทราบข้อมูลเกี่ยวกับโครงการของ อบต. ผ่านการประชาคมหมู่บ้านหรือการประชาสัมพันธ์ของผู้นำชุมชน แต่เรื่องการตรวจสอบการทำงานของ อบต. โดยตรงนั้นยังไม่ค่อยมี” (สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของตัวแทนประชาชน กล่าวว่า

“พอเสนอปัญหาไปแล้ว ชาวบ้านก็ไม่ค่อยได้ติดตามต่อ เพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกสภา อบต.” (สัมภาษณ์ มกราคม 2569)

เช่นเดียวกับตัวแทนประชาชนอีกท่าน กล่าวว่า

“เรื่องงบประมาณหรือขั้นตอนราชการมันค่อนข้างยาก ชาวบ้านหลายคนก็ไม่มั่นใจว่าจะเข้าไปตรวจสอบได้อย่างไร” (สัมภาษณ์ มกราคม 2569)

ปัญหาและอุปสรรคด้านความตระหนักของประชาชน จากการศึกษาพบว่า ประชาชนจำนวนหนึ่งยังขาดความรู้เกี่ยวกับสิทธิของตนในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงขาดความเข้าใจเกี่ยวกับช่องทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการท้องถิ่น ดังคำสัมภาษณ์ตัวแทนประชาชนท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ชาวบ้านบางคนก็ไม่รู้ว่าตัวเองมีสิทธิที่จะเข้าไปเสนอความคิดเห็นหรือสอบถามเรื่องงบประมาณของ อบต.” (สัมภาษณ์ตุลาคม 2568)

เช่นเดียวกับตัวแทนประชาชนให้สัมภาษณ์ที่สอดคล้องในทิศทางเดียวกันว่า

“บางครั้งประชาชนก็อยากมีส่วนร่วม แต่เขาไม่รู้ว่าควรจะเข้ามาตรวจสอบหรือเสนอความคิดเห็นในขั้นตอนใดของการดำเนินโครงการ” (สัมภาษณ์ธันวาคม 2568)

นอกจากนี้ยังพบว่าข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบ ขั้นตอน และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความซับซ้อน ทำให้ประชาชนบางส่วนรู้สึกไม่มั่นใจในการเข้ามามีส่วนร่วม ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“เรื่องงบประมาณหรือขั้นตอนราชการมันค่อนข้างยาก ชาวบ้านหลายคนก็เลยไม่กล้าเข้าไปถามหรือเข้าไปตรวจสอบ” (สัมภาษณ์ ตุลาคม 2568)

นอกจากนี้ยังพบปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอีกประการ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ตำบลชื่นชมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วงของการเสนอความคิดเห็นหรือการสะท้อนปัญหาของชุมชนผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน แต่หลังจากนั้นประชาชนมักไม่ได้ติดตามความคืบหน้าของโครงการอย่างต่อเนื่อง ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนหมู่บ้านหนึ่ง กล่าวว่า

“ชาวบ้านจะเข้าร่วมประชาคมหมู่บ้านเพื่อเสนอปัญหา แต่หลังจากนั้นก็ไม่ค่อยได้ติดตามว่าโครงการดำเนินการไปถึงไหนแล้ว” (สัมภาษณ์ตุลาคม 2568)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ประชาชนส่วนใหญ่จะเข้ามามีส่วนร่วมในช่วงประชาคมหมู่บ้าน แต่ในขั้นตอนการดำเนินโครงการหรือการตรวจสอบงบประมาณยังมีคนเข้ามามีส่วนร่วมน้อย”
(สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนยังคงอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมเชิงรับ (Passive Participation) มากกว่าการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านความเข้มแข็งของชุมชน ผลการวิจัยสภาพปัจจุบัน พบว่า ชุมชนในพื้นที่ตำบลชื่นชมมีโครงสร้างทางสังคมและเครือข่ายภาคประชาชนที่ค่อนข้างเข้มแข็งในระดับหนึ่ง โดยมีการรวมกลุ่มของประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มจิตอาสา กลุ่มอาชีพ และคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังคำสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ในพื้นที่ตำบลชื่นชมมีกลุ่มจิตอาสาและกลุ่ม อสม. ที่เข้มแข็ง เวลามีกิจกรรมของ อบต. กลุ่มเหล่านี้จะเข้ามาช่วยดำเนินงานและประสานกับประชาชนในหมู่บ้าน” (สัมภาษณ์ธันวาคม 2568)

ในขณะที่ตัวแทนภาคประชาชนให้ข้อมูลว่า เครือข่ายชุมชนมีบทบาทสำคัญในการช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและกระตุ้นให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนหมู่บ้านหนึ่ง กล่าวว่า

“เวลา อบต. จัดกิจกรรมหรือโครงการอะไร กลุ่มจิตอาสาและผู้นำชุมชนจะช่วยกันบอกต่อให้ชาวบ้านรู้ เชิญชวนชาวบ้านให้มาร่วมกิจกรรมที่ทางอบต.จัด ” (สัมภาษณ์ ตุลาคม 2568)

นอกจากนี้ยังพบว่าความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีลักษณะใกล้ชิดกัน เนื่องจากเป็นสังคมชนบทที่ประชาชนส่วนใหญ่รู้จักกันและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่เสมอ ซึ่งส่งผลให้การประสานงานและการรวมตัวกันของประชาชนในกิจกรรมของชุมชนสามารถดำเนินการได้ค่อนข้างสะดวก ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนแห่งหนึ่ง กล่าวว่า

“คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่รู้จักคุ้นเคยกันดี เวลามีกิจกรรมของชุมชนก็จะช่วยกันทำ”
(สัมภาษณ์ตุลาคม 2568)

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนยังไม่สามารถต่อยอดไปสู่การมีส่วนร่วมด้านการติดตามตรวจสอบได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้น การสนับสนุนกิจกรรมและการพัฒนาชุมชนมากกว่าการตรวจสอบการบริหารหรือการใช้จ่ายงบประมาณ

ปัญหาและอุปสรรคด้านความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า เครือข่ายชุมชนมีบทบาทด้านกิจกรรมสังคมมากกว่ามีบทบาทในการตรวจสอบการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่น การจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การพัฒนาหมู่บ้าน หรือการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ แต่บทบาทในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลยังมีค่อนข้างจำกัด จากคำสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า

“กลุ่มจิตอาสาและกลุ่ม อสม. ในพื้นที่มีความเข้มแข็งและช่วยงานของ อบต. ในหลายกิจกรรม แต่เรื่องการตรวจสอบโครงการของ อบต. ยังมีบทบาทไม่มากนัก” (สัมภาษณ์ธันวาคม 2568)

ในขณะที่ตัวแทนประชาชนให้ข้อมูลว่า

“กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนส่วนใหญ่จะช่วยกันทำกิจกรรมของหมู่บ้าน แต่เรื่องการติดตามตรวจสอบโครงการของ อบต. ยังไม่ค่อยมีการพูดถึงมากนัก” (สัมภาษณ์ตุลาคม 2568)

นอกจากนี้ปัญหาและอุปสรรคอีกประการหนึ่งคือ การขาดกลไกหรือโครงสร้างสนับสนุนให้เครือข่ายภาคประชาชนสามารถทำหน้าที่ในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำสัมภาษณ์ของตัวแทนประชาชนท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ถ้าจะให้ชาวบ้านหรือกลุ่มในชุมชนเข้ามาตรวจสอบจริง ๆ ก็ควรมีการอบรมหรือให้ความรู้ก่อน เพราะหลายคนไม่รู้ว่าจะต้องตรวจสอบอย่างไร” (สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2568)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“หากมีการพัฒนาเครือข่ายภาคประชาชนให้มีความรู้เรื่องการบริหารงานของ อบต. มากขึ้น ก็อาจทำให้การตรวจสอบมีความเข้มแข็งมากขึ้น” (สัมภาษณ์ มกราคม 2569)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า แม้ว่าชุมชนในพื้นที่ตำบลชื่นชมจะมีเครือข่ายภาคประชาชนที่หลากหลายและมีความเข้มแข็งในด้านกิจกรรมของชุมชน แต่บทบาทของเครือข่ายเหล่านี้ในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลยังมีข้อจำกัด เนื่องจากเครือข่ายชุมชนส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นกิจกรรมด้านสังคมและการพัฒนาชุมชนมากกว่าการตรวจสอบภาครัฐ การรวมกลุ่มยังขาดเป้าหมายด้านการตรวจสอบ การประสานงานระหว่างเครือข่ายยังไม่ต่อเนื่อง และยังขาดกลไกสนับสนุนที่ช่วยพัฒนาเครือข่ายภาคประชาชนให้สามารถทำหน้าที่ในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเครือข่ายต่างๆเหล่านี้ รวมตัวการแบบไม่เป็นทางการจึงขาดความจริงจังในการทำงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

4. ด้านนโยบายและบทบาทขององค์กรภาครัฐ ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชมมีการดำเนินงานตามนโยบายและแนวทางของการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ เช่น การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนดำเนินโครงการพัฒนาท้องถิ่น ดังคำสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของ อบต. จะต้องผ่านกระบวนการประชาคมหมู่บ้านก่อน เพื่อให้ประชาชนได้เสนอความคิดเห็นและความต้องการของชุมชน” (สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลอีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“นโยบายของ อบต. ให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะในขั้นตอนการเสนอปัญหาและการจัดลำดับความสำคัญของโครงการพัฒนาท้องถิ่น” (สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีนโยบายและโครงสร้างการบริหารจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แต่จากการสัมภาษณ์พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลยังคงเกิดขึ้นในลักษณะของการรับรู้ข้อมูลและการเสนอความคิดเห็นมากกว่าการตรวจสอบ การดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง ตามคำสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ประชาชนส่วนใหญ่จะเข้ามามีส่วนร่วมในช่วงการประชาคมหมู่บ้านหรือช่วงเสนอปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตนเองเท่านั้น เสนอปัญหาแล้วก็ไม่ได้ติดตามว่าปัญหาหรือความต้องการที่ตัวเองเสนอ ดำเนินการถึงขั้นไหนแล้ว” (สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนหมู่บ้านหนึ่ง กล่าวว่า

“หลังจากเสนอปัญหาในประชาคมแล้ว ชาวบ้านก็ไม่ค่อยได้ติดตามว่าโครงการดำเนินไปอย่างไร เพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ของ อบต.” (สัมภาษณ์ พฤศจิกายน 2568)

ปัญหาและอุปสรรคในด้านนโยบายและบทบาทขององค์กรภาครัฐ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ขั้นตอนการบริหารและระเบียบราชการมีความซับซ้อน ทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจรายละเอียดได้ยาก และส่งผลให้ประชาชนไม่มั่นใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ตามคำสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลรายหนึ่งให้ข้อมูลว่า

“ระเบียบ ข้อกฎหมายการจัดซื้อ จัดจ้างทางราชการมีหลายขั้นตอน มีกฎระเบียบกำกับการทำงานมาก ก็ยากที่ประชาชนทั่วไปที่จะเข้าใจได้ง่ายๆ ” (สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

นอกจากนี้ยังพบปัญหาว่า การสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายด้านความโปร่งใสขององค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มได้อย่างทั่วถึง ทำให้ประชาชนบางส่วนยังไม่ทราบถึงช่องทางหรือโอกาสในการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังคำสัมภาษณ์ตัวแทนประชาชนท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“บางคนก็ไม่รู้ว่ามีช่องทางอะไรบ้างที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปตรวจสอบการทำงานของ อบต.” (สัมภาษณ์ธันวาคม 2568)

ทางด้านผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“อบต. พยายามประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบ แต่บางครั้งข้อมูลก็อาจยังไม่ถึงประชาชนทุกกลุ่ม” (สัมภาษณ์มกราคม 2569)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านบทบาทของนโยบายและบทบาทขององค์กรภาครัฐเกิดจากหลายปัจจัย ได้แก่ ความซับซ้อนของขั้นตอนและระเบียบราชการ การมีส่วน

ร่วมของประชาชนที่ยังจำกัดอยู่ในบางช่วงของกระบวนการบริหาร โครงสร้างการบริหารที่ยังเน้นบทบาทของเจ้าหน้าที่และผู้บริหารเป็นหลัก และการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายด้านความโปร่งใสที่ยังไม่ทั่วถึง

5. ด้านผลประโยชน์ตอบแทน ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน พบว่า ประชาชนและเครือข่ายภาคประชาชนในตำบลชื่นชมเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยไม่ได้คาดหวังผลประโยชน์ตอบแทนในรูปแบบตัวเงิน แต่เกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มจิตอาสา อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และผู้นำชุมชนที่ร่วมสนับสนุนกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างต่อเนื่อง ดังคำสัมภาษณ์ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“เวลามีการประชุมประชาคมหมู่บ้าน ชาวบ้านบางคนก็เข้าร่วมเพื่อเสนอปัญหาของหมู่บ้าน เช่น เรื่องถนนหรือระบบน้ำ เพราะอยากให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนา” (P3, สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

เช่นเดียวกับคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลอีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นคนที่มีความสนใจในเรื่องการพัฒนาชุมชน และต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ของตนเอง” (สัมภาษณ์ ตุลาคม 2568)

นอกจากนี้ยังพบว่า แรงจูงใจในการมีส่วนร่วมของประชาชนบางส่วนเกิดจากความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และความต้องการมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ดังคำสัมภาษณ์ตัวแทนประชาชนท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ชาวบ้านบางคนก็อยากมีส่วนร่วมเพราะรู้สึกว่าเป็นเรื่องของหมู่บ้านเรา ถ้าเราไม่ช่วยกันดูแลก็ไม่มีใครมาดูแลแทน” (สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า การไม่มีแรงจูงใจหรือกลไกการยกย่องและสร้างขวัญกำลังใจแก่ภาคประชาชน ทำให้การมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบยังเกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชนและเครือข่ายจิตอาสา ขณะที่ประชาชนทั่วไปยังเข้าร่วมในระดับจำกัด นอกจากนี้ การตรวจสอบการบริหารต้องอาศัยเวลา ความรู้ และความรับผิดชอบ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพหรือเลือกงานที่สร้างรายได้ มากกว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งไม่มีค่าตอบแทนให้ ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานและการใช้จ่ายงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่ต่อเนื่องและไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มประชาชน ดังคำกล่าวของตัวแทนประชาชนสองท่านกล่าวสอดคล้องกันว่า

“ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ไม่มีเวลามาติดตามการทำงานของ อบต. อย่างละเอียด” (สัมภาษณ์ ตุลาคม 2568)

“บางครั้งชาวบ้านก็อยากมีส่วนร่วม แต่เวลาจัดประชุมหรือจัดกิจกรรมก็ตรงกับช่วงที่ต้องทำงาน” (สัมภาษณ์ ตุลาคม 2568)

ปัญหาและอุปสรรคด้านผลประโยชน์ตอบแทน ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนบางส่วนยังไม่เห็นความเชื่อมโยงระหว่างการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ส่งผลให้ผลประโยชน์ตอบแทนในมิติของแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมค่อนข้างจำกัด ดังคำสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนหมู่บ้านหนึ่ง กล่าวว่า

“บางครั้งชาวบ้านก็ไปประชุมหรือเสนอความคิดเห็น แต่ก็ไม่เห็นว่าปัญหาที่เสนอไปได้รับการแก้ไขอย่างไร ทำให้บางคนไม่อยากเข้าร่วมในครั้งต่อไป” (สัมภาษณ์ธันวาคม 2568)

ในขณะที่ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า

“การเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนบางครั้งก็ขึ้นอยู่กับว่าประชาชนเห็นว่ากิจกรรมนั้นมี ประโยชน์กับชุมชนหรือไม่ หากเห็นผลลัพธ์ชัดเจน คนก็จะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น”
(สัมภาษณ์ ตุลาคม 2568)

6.ด้านการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ จากการศึกษาสภาพปัจจุบันพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชมมีการใช้ช่องทางการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของหน่วยงานให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ทั้งช่องทางการสื่อสารแบบดั้งเดิมและช่องทางการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนรับรู้ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการพัฒนาท้องถิ่น กิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล และการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“อบต. มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบผ่านหลายช่องทาง เช่น การประชาคมหมู่บ้าน เสียงตามสาย และเฟซบุ๊กของหน่วยงาน” (สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

ทางด้านผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลอีกท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“การประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะผ่านผู้นำชุมชน เพราะผู้นำชุมชนเป็นคนที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด” (สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

เช่นเดียวกับคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนหมู่บ้านแห่งหนึ่ง กล่าวว่า

“ข้อมูลข่าวสารของ อบต. ส่วนใหญ่จะได้รับจากการประกาศเสียงตามสายของหมู่บ้านและการพูดปากต่อปาก” (สัมภาษณ์ ตุลาคม 2568)

ปัญหาและอุปสรรคด้านการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ พบว่า ช่องทางการสื่อสารข้อมูลข่าวสารยังไม่สามารถเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะประชาชนที่เป็นผู้สูงอายุหรือประชาชนที่ไม่ได้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ทำให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลยังมีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มประชาชน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“ปัจจุบัน อบต. มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านหลายช่องทาง เช่น เฟซบุ๊กของหน่วยงานหรือไลน์กลุ่มของชุมชน แต่ประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะผู้สูงอายุ อาจยังเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้ไม่มากนัก” (สัมภาษณ์ ธันวาคม, 2568)

ในขณะที่ตัวแทนประชาชนรายหนึ่งกล่าวว่า

“คนรุ่นใหม่จะรู้ข่าวจากเฟซบุ๊กหรือโทรศัพท์ แต่ผู้สูงอายุบางคนก็ยังต้องอาศัยการประกาศเสียงตามสายหรือการบอกต่อกันในชุมชน” (สัมภาษณ์ ตุลาคม 2568)

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอีกประการ คือ ประชาชนบางส่วนยังไม่ทราบถึงช่องทางหรือวิธีการในการสอบถามข้อมูลหรือเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานยังอยู่ในระดับจำกัด ดังคำสัมภาษณ์ตัวแทนประชาชนหมู่บ้านแห่งหนึ่ง กล่าวว่า

“บางคนก็ไม่รู้ว่าถ้าต้องการสอบถามข้อมูลหรือเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการของ อบต. จะต้องติดต่อผ่านช่องทางใด” (สัมภาษณ์ ธันวาคม 2568)

ทางด้านผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่านหนึ่ง กล่าวว่า

“อบต. มีช่องทางให้ประชาชนสามารถสอบถามหรือเสนอความคิดเห็นได้ แต่ประชาชนบางส่วนอาจยังไม่ทราบข้อมูลเหล่านี้ บางทีอาจจะไม่กล้าติดต่ออบต.โดยตรง ก็จะติดต่อผ่านทางผู้นำชุมชน ที่ชาวบ้านรู้สึกว่าเข้าถึงได้ง่ายกว่า ใกล้ชิดคุ้นเคยกันมากกว่า” (สัมภาษณ์ มกราคม 2569)

2.แนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคามข

จากผลการวิจัยสภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรค ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางตามกรอบ 6 ด้าน ดังนี้

1.แนวทางด้านบทบาทของผู้นำชุมชน

- ควรส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเปลี่ยนบทบาทจากผู้ประสานงาน เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำประชาชานทั่วไปในการด้านการตรวจสอบ โดยการจัดเวทีให้ผู้นำและชาวบ้านได้ร่วมกันประเมินผลโครงการในพื้นที่ร่วมกันอย่างเป็นทางการ
- ควรจัดโครงการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนให้เป็นนักตรวจสอบภาคประชาชน โดยการให้ความรู้เรื่องสิทธิหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญปี 2560 และเทคนิคการสังเกตงานก่อสร้างพื้นฐาน เพื่อให้ผู้นำสามารถเป็นพี่เลี้ยง หรือที่ปรึกษาให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านได้ รวมถึงการพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารของผู้นำชุมชนให้สามารถเปลี่ยนภาษาราชการเป็นภาษาที่ชาวบ้านสามารถเข้าใจได้ง่าย
- ส่งเสริมการตั้งคณะกรรมการวิสามัญที่มีประชาชนร่วมพิจารณางบประมาณ
- ใช้กลไกของคณะกรรมการ STRONG เพิ่มบทบาทของกลุ่มจิตอาสา ผู้นำชุมชนและเครือข่าย ภาคประชาชนเชิงรุก โดยให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนด้านงบประมาณ และมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลมากขึ้น ให้เกิดความจริงจังต่อเนื่อง

2. แนวทางด้านความตระหนักของประชาชน

- องค์การบริหารส่วนตำบล ต้องสร้างความตระหนักแก่ประชาชน โดยการชี้ให้ประชาชนเห็นว่างบประมาณ คือภาษีของประชาชน และส่งเสริมให้รู้ว่าการตรวจสอบไม่ใช่การจับผิด แต่เป็นการรักษาผลประโยชน์ชุมชน
- เพิ่มเติมความสำคัญของการทำประชาคมหมู่บ้าน ที่ส่วนใหญ่จะเป็นการทำประชาคมเพื่อประชุมชาวบ้าน ในการเสนอความต้องการ ขอโครงการต่างๆ เป็นการประชาคมเพื่อรายงานความคืบหน้าของการดำเนินโครงการให้ประชาชนได้รับทราบ โดยองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องแสดงให้เห็นว่าเสียงของชาวบ้านมีผลต่อการปรับปรุงงานจริงๆ เช่น เมื่อชาวบ้านท้วงติงเรื่องคุณภาพถนน องค์การบริหารส่วนตำบลต้องกล้าสั่งหยุดงานหรือให้ผู้รับเหมาแก้ไขทันทีเพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของบทบาทตนเอง
- จัดอบรมความรู้ สร้างความเข้าใจเรื่องงบประมาณและอำนาจหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลให้แก่ประชาชน เพื่อประชาชนเกิดความรู้ เข้าใจการใช้จ่ายงบประมาณ และเข้าใจบทบาทอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลมากขึ้น

3. แนวทางด้านความเข้มแข็งของชุมชน

- ส่งเสริมให้มีการตั้งกลุ่มอาสาสมัครตรวจสอบคุณภาพงานจ้างในแต่ละหมู่บ้าน โดยใช้เครือข่ายของคณะกรรมการ STRONG เป็นต้นแบบ เพื่อให้มีการตรวจสอบที่เข้มข้นขึ้น

- จัดตั้งกองทุนสนับสนุนกิจกรรมภาคประชาชน แสวงหาความร่วมมือ สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนทรัพยากรเพื่อใช้ในการตรวจสอบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล

4. แนวทางด้านนโยบายและบทบาทขององค์กรภาครัฐ

- จัดอบรมให้ความรู้ข้อกฎหมาย อำนาจหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากประชาชนมักสงสัยว่าภารกิจไหนทำได้หรือไม่ได้ การชี้แจงกฎระเบียบที่เข้าใจง่ายจะช่วยให้ประชาชนเข้ามาตรวจสอบได้อย่างตรงจุด

- องค์การบริหารส่วนตำบล ต้องเตรียมความพร้อมโดยการนำระบบ Smart Local Governance มาใช้เพื่อเพิ่มช่องทางตรวจสอบแบบดิจิทัลที่ง่ายขึ้น

- ควรมีการออกประกาศ หรือกำหนดข้อปฏิบัติในการเชิญตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วมสังเกตการณ์การจัดซื้อจัดจ้าง และการประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างต่อเนื่อง จัดทำรายงานงบประมาณฉบับอ่านง่ายให้ประชาชนสามารถอ่านและง่ายต่อการทำความเข้าใจ

5. แนวทางด้านผลประโยชน์ตอบแทน

- องค์การบริหารส่วนตำบล ควรสร้างกลไกสร้างแรงจูงใจ (Non-monetary Incentives) เช่น การยกย่องชุมชนที่มีความโปร่งใส หรือการให้สิทธิในการบรรจุโครงการสำหรับหมู่บ้านที่มีการตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง

- สร้างระบบธรรมาภิบาลดีเด่นสำหรับหมู่บ้านที่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง โดยอาจให้รางวัลในรูปแบบของโบนัสใช้ในโครงการพัฒนาหมู่บ้านเป็นกรณีพิเศษ เพื่อจูงใจให้เกิดการเฝ้าระวังผลประโยชน์ของส่วนรวม

6. แนวทางด้านการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์

- พัฒนาระบบสื่อสารสองทาง (two-way communication)

- ทำอินโฟกราฟิกงบประมาณรายปี ทำให้ข้อมูลที่จะสื่อสารกับประชาชนมีเนื้อหาที่สั้นกระชับ ได้ใจความประชาชนสามารถอ่านเข้าใจข้อมูลได้ง่าย

- สร้างระบบรับข้อร้องเรียนออนไลน์ที่ติดตามผลได้

- บูรณาการสื่อดิจิทัลและสื่อท้องถิ่น โดยใช้เพจองค์การบริหารส่วนตำบล และไลน์กลุ่มหมู่บ้าน รายงานความคืบหน้าโครงการเป็นระยะ (Progress Reporting) เช่น รายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณทุกไตรมาสในรูปแบบอินโฟกราฟิกที่อ่านง่าย พร้อมช่องทางรับเรื่องร้องเรียนแบบปกปิดตัวตน (Whistleblowing system)

สรุปและอภิปรายผล

สภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรคการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชมพบว่า พบว่า ประชาชนมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารของหน่วยงานแบบเชิงรับ (Passive Participation) โดยการแสดงบทบาทของภาคประชาชนที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุด คือเข้าร่วมประชุมประชาคมหมู่บ้านที่จัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง เพื่อเสนอปัญหาและความต้องการของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เวทีประชาคมเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากเวที

ดังกล่าวมุ่งเน้นการรวบรวมข้อเสนอเพื่อจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นหลัก มากกว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานภายหลังการอนุมัติโครงการ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเกิดขึ้นเพียงช่วงต้นของกระบวนการบริหาร แต่ยังไม่ครอบคลุมตลอดวงจรของการบริหารงาน ตั้งแต่การจัดสรรงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง การดำเนินโครงการ และการประเมินผล ส่งผลให้ประชาชนยังมีบทบาทในฐานะผู้เสนอความคิดเห็น มากกว่าผู้ร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีบันไดการมีส่วนร่วม (Ladder of Citizen Participation) ของ Sherry Arnstein (1969) ที่ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นว่าส่วนใหญ่จะอยู่ในขั้นการแจ้งให้ทราบ (Informing) และขั้นการปรึกษาหารือ (Consultation) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อจำกัดด้านองค์ความรู้ ความเข้าใจในกฎหมาย และความซับซ้อนของกระบวนการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ส่งผลให้ประชาชนไม่มั่นใจที่จะเข้ามาตรวจสอบด้วยตนเอง คิดว่าตนมีความรู้น้อย กลัวเป็นการก้าวก่ายการทำงานของเจ้าหน้าที่ และกลัวว่าหากเข้าไปยุ่งเกี่ยวอาจจะทำผิดระเบียบได้ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของพิษณุ โหระกุล (2564) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมในระดับองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมเพียงเพื่อรับทราบข้อมูลและเสนอความต้องการในเบื้องต้นเท่านั้น แต่ขั้นตอนการตรวจสอบการบริหารงานยังคงเป็นบทบาทของภาครัฐฝ่ายเดียว

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไว้ใจที่จะให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการ STRONG ทำหน้าที่ตรวจสอบแทนตนเอง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าข้อค้นพบนี้ ไม่ได้สะท้อนว่าประชาชนขาดความสนใจต่อการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ได้สะท้อนให้เห็นรูปแบบความสัมพันธ์ของสังคมชนบทที่ให้ความสำคัญกับการทำงานผ่านตัวแทนที่ได้รับความไว้วางใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่ได้รับเลือกเป็นผู้นำชุมชน จะเป็นผู้ที่ชาวบ้านเห็นว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบทางราชการ และผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ จะเป็นทายาทของผู้นำชุมชนคนก่อน ทำให้ประชาชนในชุมชนมีความคุ้นเคย และเกิดความไว้วางใจในตัวผู้นำที่จะทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์แทนตน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Holum (2023) ซึ่งพบว่า ความไว้วางใจต่อผู้แทนหรือหน่วยงานรัฐอาจทำให้ประชาชนลดความจำเป็นในการเข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบโดยตรง เนื่องจากเชื่อว่าผู้แทนสามารถดำเนินการแทนประชาชนได้อย่างเหมาะสม ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนลักษณะของการมีส่วนร่วมผ่านตัวแทน ซึ่งประชาชนมักมอบหมายอำนาจการตัดสินใจให้กับผู้แทนท้องถิ่นมากกว่าการเข้ามามีบทบาทตรวจสอบด้วยตนเอง (Kössler, 2025)

รวมถึงการตรวจสอบการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยความรู้ด้านกฎหมาย ระเบียบราชการ และงบประมาณ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเรื่องซับซ้อน จึงเลือกมอบบทบาทดังกล่าวให้ผู้แทนของชุมชนดำเนินการแทน มากกว่าการเข้ามาตรวจสอบด้วยตนเอง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุวิกรานต์ เขม็ด และธเนศพล อินทร์จันทร์ (2568) ที่ชี้ให้เห็นว่า ช่องว่างของความรู้ (Knowledge Gap) และความซับซ้อนของระเบียบปฏิบัติภาครัฐ เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ประชาชนเลือกที่จะรักษาบทบาทแบบเชิงรับมากกว่าการเป็นผู้ตรวจสอบ (Active Monitor)

แนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชม มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล คือการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับผู้นำชุมชน และคณะกรรมการ STRONG และการยกระดับการสื่อสารดิจิทัล ซึ่งแนวทางดังกล่าวมีความสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล Good Governance) ในด้านของความโปร่งใส (Transparency) และหลักความ

รับผิดชอบ (Accountability) และหลักการมีส่วนร่วม (Participation) และเป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่มีจุดเน้นสำคัญคือท้องถิ่นจะต้องปรับบทบาทจากผู้ปกครองมาเป็นผู้ให้บริการประชาชน ที่มีความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลกระบวนการปฏิบัติงานให้สาธารณชนได้รับรู้ รับทราบ (โกวิทย์ พวงงาม, 2562) และแนวทางในการส่งเสริมบทบาทของคณะกรรมการ STRONG ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของณภัทร ดำนิล ภาวิดา รังสี และอนิรุต หนูปลอด (2566) ที่ศึกษาวิจัยพบว่า คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นหน่วยงานที่ทำงานใกล้ชิดกับประชาชนในหมู่บ้านมากที่สุด การสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายภาคประชาชนที่เป็นอิสระ จะช่วยเป็นหูเป็นตาให้ภาครัฐได้ดีกว่าการตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่เพียงอย่างเดียว

การส่งเสริมบทบาทของตัวแทนภาคประชาชนโดยคณะกรรมการ STRONG นั้นเป็นกลไกหลักในการตรวจสอบการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า บทบาทของคณะกรรมการ STRONG ไม่ควรถูกมองว่าเป็นกลไกในการจับผิดหรือสร้างความขัดแย้งกับองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ควรทำหน้าที่เป็นหุ้นส่วนภาคประชาชน(Collaborative Partner) ในการส่งเสริมความโปร่งใสและธรรมาภิบาล โดยทำหน้าที่ติดตามข้อมูล เสนอข้อปรับปรุงต่อหน่วยงานบนพื้นฐานของข้อมูลและข้อเท็จจริง มากกว่าการกล่าวหาโดยปราศจากหลักฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ทุนทางสังคม (Social Capital) ของ Robert Putnam (1995) ที่เน้นว่าความไว้วางใจและเครือข่ายทางสังคมเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดธรรมาภิบาล โดยเฉพาะบทบาทของคณะกรรมการ STRONG ที่สะท้อนถึงการสร้างพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองท้องถิ่นในยุคใหม่ การที่ผู้นำชุมชนสามารถตรวจสอบจนเกิดการรื้อถอนงานที่ไม่ได้มาตรฐานแสดงให้เห็นถึง อำนาจการตรวจสอบภาคประชาชน (Social Accountability) ที่ทำงานได้จริงเมื่อมีโครงสร้างเครือข่ายรองรับ (กิตติศักดิ์ วิเศษนันท์ และ โกศล สอดส่อง, 2567) ซึ่งผู้วิจัยมองว่า หากองค์การบริหารส่วนตำบลเปิดรับการตรวจสอบและภาคประชาชนดำเนินการตรวจสอบการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงและมีเอกสารหลักฐานที่เชื่อถือได้ จะทำให้การตรวจสอบนำไปสู่การพัฒนา การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลให้ดีขึ้นมากกว่าเป็นการสร้างความขัดแย้งระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับภาคประชาชน

แนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนโดยยกระดับการสื่อสารดิจิทัล เป็นแนวทางพัฒนาการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงาน โดยหน่วยงานภาครัฐควรใช้ Digital Platform ในการรายงานผลความคืบหน้าโครงการเป็นระยะ (Progress Tracking) เพื่อลดช่องว่างความสงสัยระหว่างชุมชนกับหน่วยงานตามข้อเสนอของสำนักงาน ก.พ.ร. (2569) ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่าการรายงานผลขององค์การบริหารส่วนตำบลชื่นชมยังขาดความต่อเนื่องในช่วงระหว่างดำเนินโครงการสอดคล้องกับข้อค้นพบในการวิจัยของอนุรัตน์ อนันทนาธร (2566) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนานวัตกรรมท้องถิ่นดิจิทัลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องไม่ใช่แค่การประกาศแจ้งผล (Output) แต่ต้องเป็นการรายงานกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างแบบเวลาจริง (Real-time Procurement Tracking) ผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย ซึ่งจะช่วยลดข้อสงสัยและเพิ่มความไว้วางใจให้กับประชาชนในพื้นที่ได้มากกว่าการรายงานเพียงตอนจบโครงการ

ข้อค้นพบที่สำคัญของประการหนึ่งของการวิจัยครั้งนี้ คือ แม้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลจะพัฒนาการสื่อสารผ่าน Facebook และสื่อดิจิทัลมากขึ้น แต่การใช้เทคโนโลยีเพียงช่องทางเดียวอาจก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านข้อมูล (Digital Divide) โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังไม่สามารถเข้าถึงสื่อ

ออนไลน์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุจำนวนมากยังขาดทักษะด้านดิจิทัล (Digital Literacy) และไม่คุ้นเคยกับการใช้สมาร์ตโฟนหรือสื่อสังคมออนไลน์ ประกอบกับข้อจำกัดด้านสายตา สุขภาพ และความเคยชินในการรับข้อมูลผ่านช่องทางดั้งเดิม เช่น เสียงตามสาย การประชุมหมู่บ้าน หรือการสื่อสารผ่านผู้นำชุมชน ส่งผลให้ประชาชนกลุ่มนี้ไม่สามารถติดตามข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินโครงการหรือการใช้จ่ายงบประมาณได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการสื่อสารดิจิทัลควรดำเนินควบคู่กับช่องทางดั้งเดิม เช่น เสียงตามสาย การประชุมหมู่บ้าน และการสื่อสารผ่านผู้นำชุมชน เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเท่าเทียม

อย่างไรก็ตามการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดของงานว่า การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษามุมมองของผู้บริหาร ผู้นำชุมชน และตัวแทนภาคประชาชนในพื้นที่เป็นหลัก แต่ปัจจัยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการบริหารมิได้ขึ้นอยู่กับความตระหนักหรือศักยภาพของประชาชนเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ความซับซ้อนของกระบวนการงบประมาณ ระบบการจัดซื้อจัดจ้าง นโยบายการเปิดเผยข้อมูลของหน่วยงาน และบริบททางสังคมการเมืองในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่และบทบาทในการตรวจสอบการบริหารท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนเองในการมีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. องค์การบริหารส่วนตำบลควรพัฒนาสื่อให้ความรู้และช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม โดยจัดทำคู่มือประชาชนหรือสื่อวิดีโอสั้นเพื่อส่งเสริมความรู้ด้านสิทธิ หน้าที่ และอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเพิ่มความเข้าใจทางกฎหมายและส่งเสริมให้ประชาชนกล้าเข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบมากขึ้น พร้อมทั้งใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายและเหมาะสมกับทุกกลุ่มประชาชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุหรือผู้ที่เข้าถึงสื่อดิจิทัลได้จำกัด เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

3. จากผลการวิจัยพบว่าผู้นำชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดข้อมูลและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับประชาชน ดังนั้น ควรสนับสนุนบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มจิตอาสา คณะกรรมการ STRONG หรือเครือข่ายภาคประชาชนในพื้นที่ ให้มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูล สะท้อนปัญหา และส่งเสริมการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนยังอยู่ในลักษณะเชิงรับและเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวตามกิจกรรมที่หน่วยงานกำหนด ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายหรือแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยบูรณาการให้เป็นส่วนหนึ่งของ

กระบวนการบริหารงานประจำ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบ และเสนอความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

2. ควรส่งเสริมนโยบายการสร้างเครือข่ายภาคประชาชนและกลไกตรวจสอบภาคพลเมืองในระดับพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายภาคประชาชน เช่น ผู้นำชุมชน กลุ่มจิตอาสา คณะกรรมการ STRONG หรือกลุ่มภาคประชาสังคมในพื้นที่ ให้มีบทบาทเป็นกลไกเชื่อมโยงข้อมูลและส่งเสริมการตรวจสอบการบริหารงานภาครัฐ เพื่อให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีระดับความเข้มแข็งของภาคประชาชนแตกต่างกัน เพื่อหาปัจจัยความสำเร็จ (Success Factors) ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้แนวทางการส่งเสริมบทบาทภาคประชาชนให้มากมีความเข้มแข็งมากขึ้น

2. ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อทดลองใช้ระบบการตรวจสอบโครงการแบบดิจิทัล" (Digital Tracking App) ในพื้นที่ตำบลชื่นชม เพื่อประเมินประสิทธิภาพของเทคโนโลยีในการลดปัญหาทุจริตและความล่าช้าของงานจ้าง

3. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มเยาวชน หรือ คนรุ่นใหม่ ในพื้นที่ เพื่อศึกษาบทบาทของคนกลุ่มนี้ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการบริหารท้องถิ่น (Digital Activism)

เอกสารอ้างอิง

กิตติศักดิ์ วิเศษนันท์ และ โกศล สอดส่อง. (2567). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลตำบลนาอาน อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7(6), 101-115.

โกวิทย์ พวงงาม. (2562). การปกครองท้องถิ่นไทย: หลักการ แนวคิด และทิศทางในอนาคต (พิมพ์ครั้งที่ 9). วิญญูชน.

ณภัทร ดำนิล, ภาวิดา รังสี, และอนิรุต หนูปลอด. (2566). บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในการส่งเสริมประชาธิปไตย: ศึกษาบ้านคลองกก หมู่ 12 ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 3(2), 1–16.

พิษณุ โหระกุล. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลรางจระเข้ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. Thammasat University Digital Repository.

สุวิกรานต์ เขม็ด, และธเนศพล อินทร์จันทร์. (2568). การมีส่วนร่วมของประชาชนและรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่. วารสารสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, 6 (2), 41–51.

อนุรัตน์ อนันทนาธร. (2566). รัฐบาลดิจิทัลของไทย Thailand Digital Government. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of Planners, 35 (4), 216–224. https://doi.org/10.1080/01944366908977225.

Fung, A. (2006). Varieties of participation in complex governance. Public Administration Review, 66, 66–75.

Fung, A., & Wright, E. O. (2003). Deepening democracy: Institutional innovations in Empowered.

Holum, M. (2023). Citizen participation: Linking government efforts, actual participation, and trust. Public Administration, 101(2), 601–618.

John M. Cohen , Norman T. Uphoff, N.T., "Rural development participation: Concept and measures for project design," implementation, 219.

Kössler, K. (2025). Citizen participation in local governance: Four issues in focus. Springer.

Pierre, J., & Peters, B. G. (2000). *Governance, politics and the state*. Macmillan.

Putnam, R. D. (1995). Bowling alone: America's declining social capital. Journal of Democracy, 6(1), 65–78.Transparency International. (2022). Local governance integrity report: Southeast Asia. https://www.transparency.org

Rhodes, R. A. W. (1997). Understanding governance: Policy networks, governance, reflexivity and accountability. Open University Press.